

Totes les històries d'un cementiri

El cementiri porta alguna mena d'humor negre que potser ve de la rialla inquieta de la por o del grotesc

Mariana Enríquez es va fer tastadora de cementiris a Gènova. A *Alguien camina sobre tu tumba*, explica que el 1997 va viure un tòrrid flirt amb un noi genovès que culminaria al cementiri de Saglieno. Eros i Thànatos, però esquivant tòpics, per començar un llibre de cròniques que la porta a cementiris d'arreu. De l'Argentina, d'Estat Units, un de xilè, un d'australià, el del Poblenou de Barcelona o un de Sant Sebastià i de nit. Entre les tombes i una mirada fascinada pel terror i l'abisme, per tot allò ocult o mig fosc, que és, ben mirat, aliment viu per a la literatura, Enríquez desxifra la vida i les històries que hi ha al darrere de la figuració monumental de la mort. Detallista fins a l'extenuació, actua com una contadora d'històries que xucla per igual virulència i brutalitat, tendresa i humor per farcir les passejades funeràries.

El llibre d'Enríquez, una reedició ampliada (de 391 pàgines), té un revers curiosíssim, escrit per una altra enorme contadora d'històries, tant si parla d'un virtuos del piano (Opus Gelber) com d'un ballarí folklòric (Rodolfo González Alcántara a *Una historia sencilla*). El revers és *La otra guerra* (94 pàgines dels Nous Quaderns Anagrama), un reportatge periodístic on Leila Guerriero descobreix la història —fins fa quatre dies colgada— del cementiri argentí de les illes Malvines. Obrint-se pas entre el silenci imposat per la dictadura i les atzagaiades patriòtiques, amb una prosa molt ben filada, desempolsa l'existència d'aquest cementiri i la possibilitat d'identificar uns cossos que es donaven per perduts. De nou, de manera clara, l'Argentina revela dur tanta distància per davant d'Espanya en matèria de memòria històrica!

Al cap d'uns dies que Enríquez em deixés bocabadada amb la descripció del cementiri de la Recoleta de Buenos Aires i tot el tragí del cos d'Evita Perón, vaig trobar un parell d'idees molt interessants

ANNA
BALLBONA

@Aballbona

sobre les qualitats del cementiri: d'una banda, "és un espai diferent respecte a la resta dels espais culturals ordinaris, però es manté alhora unit al conjunt de la comunitat o de la societat perquè tots i cadascun dels seus membres hi tenen un parent enterrat"; i de l'altra, "és un espai mancat de qualsevol qualitat estàtica o immòbil, perquè no roman mai idèntic a ell mateix". Encara que no ho sembli, afegiria jo. Ho escriu l'assagista Àlex Matas, a *Els marges dels mapes, una geografia desplaçada* (Premi Joan Fuster d'Assaig 2020, Tres i Quatre), un volum dedicat a la literatura de frontera, que agermana Serés, Ibarz i Moncada, amb Joan-Lluís Lluís, Julià de Jòdar, Bezsonoff i la literatura centreeuropea. Aquestes qualitats que associa al cementiri em retornen com un bumerang les lectures recents i l'experiència pròpia.

Vaig créixer en un barri als afores d'un poble, que tenia al costat un cementiri per on m'havia passejat intentant endevinar les vides de tants noms que no em deien res. Fent aquella fabulació infantil de: i si ara s'aixequés de la tomba i m'acla-

rís quatre coses? Molts anys més tard sabria que això és el que passa a *Antologia de Spoon River*, el monumental poemari coral i semiepitàfic d'Edgar Lee Masters, traduït per Jaume Bosquet i Miquel Àngel Llauger. Allà, 244 persones s'alcen per dir, en forma de poema, alguna cosa de la vida o del mort i del qui el vetlla, sigui queixa, estirabot, acudit o foguerada lúcida. Des del món d'ultratomba ens claven una sacsejada i ens bufen com devia ser un poble d'Illinois de finals del segle XIX. I com seria el nostre, dos segles després?

Els cementiris diuen tant de la vida que s'ha menat i es mena en algun lloc com diu una plaça cèntrica de mercat setmanal. Per aquest sentit de descobrir tresors a priori menys obvis m'he passejat per les tombes comunistes d'un cementiri de Budapest, pel cementiri no catòlic de Roma o el Dos Prazeres de Lisboa (el nom ja se les porta). A Lisboa, fa quinze anys, enmig d'una canícula d'agost que més aviat convidava a tancar-se, cridaven l'atenció els panteons amb les portelles mig obertes i algunes tapes de taüt a mig tancar, com si l'inquilí hagués sortit a fer un volt. Com dient: vaig un moment al centre comercial amb aire condicionat i ara torno, ja us ho fareu. El cementiri porta alguna mena d'humor negre que potser ve de la rialla inquieta de la por o del grotesc que se'ns fa gros. Allò de tantes ganes d'observar una cosa com d'apartar-ne la mirada. Tan gran el misteri de la vida com el de la mort. Ja pots acumular referències, visites, mirades, frases i versos que el cementiri continua escolant-se enigmàtic, indesxifrabla. Diu el sereno d'Spoon River, l'Andy: "I ara un altre vigila Spoon River / com d'altres ho van fer abans que jo. / I aquí estem enterrats, el doctor Hill i jo, / on ningú no ve mai a robar res, / ni cap falta fan uns ulls que vigilin." Sembla marmori, però el cementiri, per totes les històries que guarda, mai acaba d'estar-se quiet.

Periodista i escriptora